

University of Groningen

De interpretatie van Genesis 4,6-7 in de Septuaginta

Ruiten, Jacques van

Published in:

Exegeten aan het werk: Vertalen en interpreteren van de Bijbel: Opstellen van leden van het Bijbels Werkgenootschap St. Hiëronymus

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1998

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Ruiten, J. V. (1998). De interpretatie van Genesis 4,6-7 in de Septuaginta. In Welzen/P.H.M. (editor), *Exegeten aan het werk: Vertalen en interpreteren van de Bijbel: Opstellen van leden van het Bijbels Werkgenootschap St. Hiëronymus* (blz. 25 - 33). Katholieke Bijbelstichting; Uitgeverij Tabor.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

EXEGETEN AAN HET WERK

vertalen en interpreteren
van de bijbel

opstellen van leden van
het Bijbels Werkgenootschap
St. Hiëronymus

onder redactie van
P.H.M. Welzen; M.C.N. Deckers-Dijs; J.F.M. Smit; C.M.L. Verdegaal

KATHOLIEKE BIJBELSTICHTING, 's-HERTOGENBOSCH
UITGEVERIJ TABOR, BRUGGE

1998

De interpretatie van Genesis 4,6-7 in de Septuaginta

De oudste vertaling van het Hebreeuwse Oude Testament is de Griekse vertaling die bekend is onder de naam *Septuaginta* (LXX). Deze naam is het Latijnse woord voor zeventig en hangt samen met een legende over het ontstaan van deze vertaling die is opgetekend in de *Brief van Aristeas* (waarschijnlijk geschreven in de 2^e eeuw v. Chr.), waarin over (tweeën-) zeventig mannen wordt gesproken die in (tweeën-)zeventig dagen de Griekse vertaling maakten. Zij werkten in afzondering van elkaar op een schiereiland nabij Alexandrië. Desondanks zou hun vertaling identiek geweest zijn. Over de historische betrouwbaarheid van de *Brief van Aristeas* verschilt men van mening. Bestudering van het karakter van deze Griekse vertaling heeft duidelijk gemaakt dat de verschillende boeken van de Hebreeuwse Bijbel niet op één moment of op één plaats zijn vertaald. Men gaat er tegenwoordig van uit dat de Septuaginta in de loop van de derde tot de eerste eeuw v. Chr. op verscheidene plaatsen tot stand is gekomen.

In deze bijdrage zal ik mij beperken tot de interpretatie van Gn 4,6-7 in de Septuaginta. De Griekse tekst wijkt hier op nogal wat punten af van de Hebreeuwse, massoretische, tekst. Daarbij dringt zich de vraag op of de Griekse vertaler niet een tekst vertaald heeft die op veel punten afweek van de massoretische tekst. Ik hoop echter, door beide teksten woord voor woord met elkaar te vergelijken, te kunnen laten zien, dat de Griekse vertaler een tekst heeft vertaald, die op bijna alle punten overeenstemt met de ons bekende tekst, voor zover het de medeklinkers betreft. De verschillen komen voort uit het feit dat de Griekse vertaler zijn werk moest doen met een tekst die nog niet van klinkers was voorzien en waarvan de indeling in zinnen nog niet vaststond. Dit geeft ruimere interpretatiemogelijkheden. Een korte vergelijking van de Septuaginta met de Griekse vertalingen die enkele honderden jaren later zijn ontstaan, in de eerste en tweede eeuw van onze jaartelling, laat zien dat de speelruimte voor de interpretatie op dat moment aanmerkelijk kleiner is geworden. De indeling van de tekst in woorden en zinnen is min of meer vast komen te

liggen, terwijl er ook over klinkers die gelezen moeten worden vergaande consensus is ontstaan.

Genesis 4,7 en de literaire context

Gn 4,6-7 maakt deel uit van de vertelling van Kaïn en Abel (Gn 4,1-16). Beiden brengen een offer aan JHWH. De landbouwer Kaïn brengt een vrucht van de akker, zijn broer Abel, de schaapherder, een van de eerstelingen van zijn schapen. De reactie van JHWH op beide offergaven is zeer verschillend. Hij ziet om naar het offer van Abel, maar naar het offer van Kaïn ziet hij niet om. Deze reactie veroorzaakt woede en jaloezie bij Kaïn. Hierop spreekt JHWH Kaïn toe en waarschuwt hem voor de negatieve gevolgen van zijn houding, terwijl hij hem tegelijkertijd een weg toont om deze te vermijden. Kaïn trekt zich echter niets van de waarschuwing aan, waarna de vertelling snel naar het hoogtepunt toewerkt, namelijk de moord op Abel, dat op een zeer summiere wijze wordt beschreven. Daarna neemt de spanning van het verhaal geleidelijk af. JHWH roept Kaïn ter verantwoording en straft hem voor zijn daad.

De tekst van de eerste rede van JHWH tot Kaïn (Gn 4,6-7), heeft zowel in de oudheid als in de moderne tijd de vertalers en uitleggers voor grote moeilijkheden geplaatst. Ik wil daarom eerst kort ingaan op de Hebreeuwse tekst, alvorens we ons wenden tot de Griekse vertaling. De tekst van Gn 4,6-7 luidt in vertaling als volgt:

6a *JHWH zei tot Kaïn:*

6b *'Waarom zijt ge toornig*

6c *en waarom is uw aangezicht gevallen?*

7a *Is het niet zo dat, indien gij goed doet, er verhoging is,*

7b *maar indien gij niet goed doet, aan de deur de zonde ligt?*

7c *Naar u is zijn begeerte,*

7d *maar gij kunt over hem heersen.'*

Het spreken van JHWH tot Kaïn kenmerkt zich door drie retorische vragen (6b, 6c, 7ab) en een aansporing (7cd). De derde vraag (7ab) bestaat uit twee zinnen, die beide bestaan uit een voorzin (een voorwaardelijke bijzin) ingeleid door *indien* (7a: 'indien gij goed doet'; v. 7b: 'indien gij niet goed doet') gevolgd door een nazin (7a: 'er is verhoging'; v. 7b: 'aan de deur ligt de zonde'). De woorden die aan het begin van v. 7a staan ('Is het niet zo dat') vormen de inleiding op

beide nazinnen. De rede van JHWH tot Kaïn is zo opgebouwd dat er steeds twee regels met elkaar samenhangen (6b en 6c; 7a en 7b; 7c en 7d). De eerste twee regels (6bc) zijn parallel geformuleerd, terwijl er bij de overige sprake is van een zekere tegenstelling. De woorden van JHWH zijn nauw verbonden met het voorafgaande. In v. 5 wordt gezegd dat Kaïn toornig is geworden en dat zijn aangezicht is gevallen. Daarop vraagt JHWH in v. 6bc waarom hij toornig is en waarom zijn aangezicht is gevallen. Inhoudelijk lijkt v. 7a hiermee verbonden te moeten worden. Hoewel niet wordt uitgewerkt wat het goed doen precies inhoudt, wijst de structuur van de tekst er op dat we het mogen betrekken op het handelen van Kaïn, terwijl we de uitspraak 'er is verhoging' mogen verbinden met het gevallen aangezicht. Wanneer Kaïn goed doet, dan is er een verhoging, een opheffing van zijn aangezicht. Dan kan hij zijn broer in de ogen kijken, dan is de toorn opgeheven. De moeilijkheid is wel dat het woord 'aangezicht' niet aanwezig is in v. 7a, maar dat wij dat aanvullen op basis van het verband dat er bestaat tussen v. 7a en het voorafgaande. Andere exegeten hebben het woord 'verhoging' anders geïnterpreteerd, bijvoorbeeld in de zin van 'vergeving', of in de zin van aanname van het offer, of van de verheffing, dat wil zeggen de superioriteit van Kaïn boven zijn broer. Hoewel de Hebreeuwse tekst van het tweede gedeelte van Gn 4,7 grammaticale problemen oplevert, lijkt de betekenis duidelijk te zijn. Het versdeel heeft betrekking op de in v. 7b genoemde 'zonde', die Kaïn in bedwang moet houden door er over te heersen.

De Griekse vertaling van Genesis 4,6-7

De vertaling van Gn 4,6-7 in de Septuaginta luidt als volgt:

6a *De Heer God zei tot Kaïn:*

6b *'Waarom zijt ge treurig geworden*

6c *en waarom is uw aangezicht gevallen?*

7a *Is het niet zo dat, indien gij goed geofferd,*

7b *maar niet goed verdeeld hebt, gij gezondigd hebt? Blijf rustig!*

7c *Naar u is zijn terugkeer,*

7d *en gij moet over hem heersen.'*

De reactie van Kaïn op de afwijzing van zijn offer is volgens de Hebreeuwse tekst toorn. Volgens de Septuaginta echter werd Kaïn

bedroefd (v. 6b). Op andere plaatsen in Genesis vertaalt de Griekse vertaler het Hebreeuwse woord voor 'toorn' gewoon met het Griekse woord hiervoor. Het is mogelijk dat hij hier 'treurig' vertaalde omdat hij dat beter bij het gevallen aangezicht vond passen (v. 6c). Het is echter ook mogelijk dat hij toorn als menselijke reactie op een beslissing van God niet gepast vond. Daarom kon Kaïn slechts treurig op de afwijzing van zijn offer reageren.

In vers 7 zijn de verschillen groter. De zinsstructuur van de Hebreeuwse tekst is ingrijpend veranderd in de Griekse vertaling. Zoals gezegd bestaat de Hebreeuwse tekst van v. 7ab uit twee voorwaardelijke bijzinnen, ingeleid door 'indien' en 'indien niet', beide keren gevolgd door de hoofdzin. De eerste voorwaarde leidt tot 'verhoging', de tweede voorwaarde leidt tot 'zonde.' De Griekse vertaling heeft maar één voorwaardelijke bijzin, ingeleid door 'indien', die wordt gevolgd door de hoofdzin. De voorwaardelijke bijzin bestaat echter wel uit twee onderdelen, namelijk goed, dat wil zeggen, op de juiste wijze, offeren, maar onjuist verdelen, met één enkel gevolg, namelijk 'gij hebt gezondigd.' Het inleidende 'is het niet zo' dat in de Hebreeuwse tekst betrekking heeft op de beide hoofdzinnen, heeft in de Griekse tekst, doordat de zinsstructuur veranderd is, op de ene hoofdzin betrekking ('is het niet zo dat ... gij gezondigd hebt?').

Er kan op nog meer verschillen tussen beide teksten gewezen worden. Het werkwoord 'goed doen' wordt in de Septuaginta beide keren gelezen als een bijwoord, namelijk 'goed', in de zin van 'op de juiste wijze' en op het proces van het offeren betrokken, terwijl het woord 'verhoging', wordt gelezen als een vorm van het werkwoord 'offeren'. Zoals bij de bespreking van de Hebreeuwse tekst reeds naar voren is gebracht, is de betekenis van het woord 'verhoging' problematisch. Duidelijk is dat de Griekse vertaler het woord niet op het 'gevallen' aangezicht van Kaïn betreft. Hij interpreteert het zo dat het te maken heeft met het offer waar Gn 4,4-5a over spreekt.

De Griekse vertaler gebruikt vervolgens het werkwoord 'verdelen' ('gij hebt verdeeld'). Het is niet gemakkelijk uit te maken welk Hebreeuws woord de vertaler hiermee wilde vertalen en interpreteren. Sommige exegeten suggereren dat hij een Hebreeuwse tekst voor zich had, die één medeklinker verschilde van de Hebreeuwse tekst zoals wij die kennen: *LNTH* ('om in stukken te snijden') in plaats van *LPTH* ('voor de deur'). Deze suggestie is aantrekkelijk omdat het woord *LNTH* op andere plaatsen in de Hebreeuwse Bijbel gebruikt wordt om een deel van het offerproces te beschrijven (Ex 29,17; Lv

1,6.12; 8,20; Re 19,20; 20,6; 1 S 11,7; 1 K 18,23.33). De moeilijkheid is echter dat de Griekse vertalers het woord daar niet vertalen met het woord 'verdelen', dat in de Septuaginta van Gn 4,7 wordt gebruikt. Het is, mijns inziens, echter niet noodzakelijk een andere medeklinker-tekst aan te nemen. Het is heel goed mogelijk, en zelfs waarschijnlijker, dat hij dezelfde medeklinkers voor zich had als welke men aantreft in de massoretische tekst. Hij heeft deze echter anders gevocaliseerd en daarom ook anders geïnterpreteerd dan andere oude vertalingen, de Massoreten en moderne vertalingen gedaan hebben. Het woord *LPTH* kan namelijk op twee manieren gevocaliseerd worden. Men kan lezen *LaPPTaH* ('aan de deur'), maar ook *LiPToaH* ('om te openen' of: 'met betrekking tot het openen'). De Griekse vertaler heeft Gn 4,7b van de Hebreeuwse tekst waarschijnlijk als volgt gelezen: 'maar (indien) gij niet goed doet met betrekking tot het openen.' Dit heeft hij vervolgens omgezet in beter lopend Grieks: 'maar (indien) gij niet goed verdeeld hebt.'

De foute verdeling van het offer heeft volgens oude uitleggers te maken met het feit dat Kaïn te veel voor zichzelf heeft behouden. Hij heeft het offermaal niet op de juiste wijze met zijn broer verdeeld. Het zou misschien ook betrokken kunnen worden op de juiste verdeling van het offerdier. De regels hiervoor zijn vermeld in Lv 3-7; 17. In Gn 15,10 LXX wordt het werkwoord 'verdelen' gebruikt voor het doorsnijden en openen van het offerdier door Abraham.

Ook voor de woorden 'gij hebt gezondigd' hoeft men geen andere Hebreeuwse tekst aan te nemen. Ook hier moeten we er van uitgaan dat de Griekse vertaler een tekst voor zich heeft gehad zonder klinkers. Welnu, de Hebreeuwse medeklinkers *HTT*, die door de Massoreten zijn gevocaliseerd als *HaTaT* ('zonde'), heeft de Griekse vertaler gelezen als een werkwoord, namelijk *HaTaTa* ('gij hebt gezondigd').

Omdat de Griekse vertaler op basis van dezelfde medeklinkertekst uitging van een andere zinsstructuur, en de woorden 'aan de deur' en 'zonde' anders heeft gevocaliseerd, moet hij het laatste element van deze zin ('het ligt') wel opvatten als een zelfstandig element in de tekst. De vertaler heeft de medeklinkers van dit laatste woord (*RBS*) wederom van andere klinkers voorzien dan later de Massoreten zouden doen: *ReBoS* in plaats van *RoBeS*. Op basis van de betekenis van dit Hebreeuwse werkwoord 'zich neerleggen, liggen' in andere teksten (bijv. in Gn 49,9.14), heeft hij geconcludeerd dat de beste betekenis in de context van Gn 4,7 'wees rustig' zou moeten zijn. Kaïn

heeft geen reden om te treuren of opgewonden te zijn, omdat hij zelf het gehele gebeuren veroorzaakt heeft. Door de tekst op deze wijze te lezen heeft de Griekse vertaler in dit versdeel geen hinder van het grammaticale probleem dat in de massoretische tekst aanwezig is, namelijk dat een grammaticaal vrouwelijk woord ('zonde') vergezeld gaat van een mannelijke vorm van het werkwoord ('hij ligt').

De Griekse vertaling van Gn 4,7cd lijkt sterk op de Hebreeuwse tekst, met uitzondering van het woord 'terugkeer' dat een weergave vormt van 'begeerte' in de Hebreeuwse tekst. Het is opvallend dat de Griekse vertaler de grammaticale onregelmatigheden uit de Hebreeuwse tekst in dit versdeel gewoon heeft overgenomen. De Griekse tekst spreekt, net als de Hebreeuwse, over '*zijn* terugkeer' en 'over *hem* heersen', terwijl in Grieks, net als in het Hebreeuws, het woord voor 'zonde' vrouwelijk is. God spreekt Kaïn aan, en zegt in feite: 'Naar u, Kaïn, is de terugkeer (Hebr. 'verlangen') van de zonde, en gij, Kaïn, moet over de zonde heersen.' Verschillende antieke uitleggers van de Griekse tekst hebben echter moeite gehad met deze grammaticale onregelmatigheid. Zij interpreteren de tekst zo, dat God hier niet meer Kaïn, maar Abel aanspreekt, waarbij het mannelijke voor-naamwoord dan niet op zonde, maar op Kaïn betrokken wordt: 'Naar u, Abel, is de terugkeer van Kaïn, en gij, Abel, moet over Kaïn heersen.' De moeilijkheid van deze uitleg is dat Abel tot nu toe in het gesprek niet betrokken is geweest. Het zou merkwaardig zijn om een wisseling van personen op een dergelijke manier aan te geven.

De meest in het oog springende afwijking in dit versdeel is echter het feit dat de Septuaginta 'terugkeer' leest, waar de massoretische tekst 'begeerte' heeft. Dit is niet alleen zo in de weergave van Gn 4,7, maar ook in de ongeveer gelijkkluidende passage in Gn 3,16. Het zou kunnen zijn dat de Griekse vertaler in beide gevallen één letter van de Hebreeuwse tekst die hij voor zich had, verkeerd heeft gelezen. Mogelijk omdat hij het woord niet kende. In plaats van het zeldzame woord *TSQH* ('verlangen', 'begeerte'), dat buiten Gn 3,16; 4,7 alleen nog voorkomt in Hl 7,11, heeft hij dan gelezen *TSBH* ('terugkeer'). Toch moeten we er rekening mee houden dat de Griekse vertaler het woord *TSBH* ('terugkeer') werkelijk in de Hebreeuwse tekst heeft gelezen, die hij vertaalde. Het is namelijk zo dat we met betrekking tot Gn 3,16 het woord 'terugkeer' ook aantreffen in het boek Jubileeën, een herschrijving van het boek Genesis uit het midden van de tweede eeuw v. Chr. en in één van de Arameese vertalingen. We moeten er daarom rekening mee houden dat er een tekststra-

ditie heeft bestaan die afweek van de massoretische traditie, en die het zeldzaam voorkomende *TSQH* ('verlangen') door een verwisseling van een letter heeft veranderd in *TSBH* ('terugkeer'). Dit is dan vervolgens door de Griekse vertaler vertaald. Het kan natuurlijk ook zo zijn geweest dat de vertaler hier een fout heeft gemaakt, of met opzet voor het hem onbekende woord een woord zocht dat toepasbaar was op de samenhang, maar dit lijkt me gezien de zorgvuldige omgang met de Hebreeuwse tekst elders in zijn vertaling minder waarschijnlijk. In deze afwijkende teksttraditie, waar de Septuaginta op deze plaats een afspiegeling van is, wordt niet het verlangen, maar de *terugkeer* van de zonde in het vooruitzicht gesteld. Hierdoor verwijst de tekst, sterker dan in de massoretische tekst, vooruit op de scène die gaat volgen, waarin de nieuwe, grotere zonde van Kaïn, de moord op Abel, beschreven wordt.

Samenvattend kunnen we de bespreking van de vertaling van de Septuaginta van Gn 4,6-7 afsluiten met de conclusie dat de Griekse vertaler voor ieder element uit de Hebreeuwse medeklinkertekst een corresponderend element heeft geformuleerd. Duidelijk is dat hij de tekst anders indeelde en vocaliseerde dan later de Massoreten zouden doen, terwijl de tekst die hij voor zich had liggen waarschijnlijk op één plaats ook wat betreft de medeklinkers afweek van de massoretische tekst. Ik vermoed dat de Griekse vertaler de Hebreeuwse tekst die hij voor zich had, ongeveer als volgt heeft gelezen: *'Is het niet zo, dat indien gij goed doet met het verhogen, maar indien gij niet goed doet met betrekking tot het openen, gij gezondigd hebt? Lig stil! Naar u is zijn terugkeer, en gij moet over hem heersen.'* In de vertaling wordt een verklaring gegeven voor het afwijzen van het offer van Kaïn, een verklaring die ontbreekt in de Hebreeuwse tekst. Volgens de Griekse vertaler is Kaïn zelf schuldig geweest aan de afwijzing, omdat hij weliswaar op de juiste wijze heeft geofferd, maar hij heeft het offer niet op de juiste wijze gedeeld of verdeeld. Daarmee wordt Kaïn zelf verantwoordelijk gesteld voor de afwijzing van het offer, welke in de Hebreeuwse tekst onrechtvaardig overkomt.

De andere Griekse vertalingen

Naast de Septuaginta zijn er nog andere Griekse vertalingen bekend, zoals die van Theodotion (waarschijnlijk uit de 1e eeuw n. Chr.), Aquila (ong. 135 n. Chr.) en Symmachus (eind 2e eeuw n. Chr.).

Deze vertalingen zijn slechts gedeeltelijk overgeleverd, en lijken het best te typeren als vroege bewerkingen van de Septuaginta. Soms willen ze de tekst aanpassen aan de toen gangbare Hebreeuwse tekst, niet alleen wat betreft de medeklinkers, maar ook wat betreft de klinkers en de zinsindeling. Deze is bijna identiek met de ons bekende massoretische tekst. Dit is het beste te zien in de vertaling van Aquila, die een tamelijk letterlijke, bijna slaafse vertaling van de massoretische tekst lijkt te zijn. Soms willen ze van de oude Griekse vertaling beter Grieks maken. Dit zien we het beste in de vertalingen van Theodotion en Symmachus, hoewel we daar ook een aanpassing van de Griekse vertaling zien in de richting van de massoretische tekst. Ik ga niet verder in op de tekst van Aquila, omdat deze slechts gedeeltelijk bewaard is gebleven. Ik beperk mij tot Gn 4,7, omdat ook de vertalingen van Symmachus en Theodotion wat betreft Gn 4,6, zeer beperkt zijn overgeleverd. Van Gn 4,6 valt alleen op te merken dat zowel Symmachus als Theodotion het woord 'treurig' vervangen door 'toorn', en daarmee een eerste aanpassing aan de massoretische tekst laten zien.

Symmachus Gn 4,7

*Welnu, indien gij goed bent, spreek ik u vrij,
maar als gij niet goed bent, dicht bij de deur ligt de zonde
en naar u is haar aandrang,
maar gij hebt macht over haar.*

Theodotion Gn 4,7

*Indien gij goed doet, is er dan geen aanvaarding,
en indien gij niet goed goed doet, is dan de zonde niet bij de deur
gelegen?
En naar u is zijn terugkeer ...*

Deze Griekse vertalingen wijken op vele punten van de Septuaginta af. Ten eerste, de zinsstructuur van het eerste versdeel is in de latere Griekse vertalingen anders dan in de Septuaginta, maar dezelfde zoals we die in de massoretische tekst aantreffen. Zowel de vertaling van Theodotion als die van Symmachus hebben twee voorwaardelijke bijzinnen, ingeleid door 'indien' en 'indien niet', beide keren gevolgd door de hoofdzin. Ten tweede, Theodotion en Symmachus vertalen het werkwoord 'goed doen', anders dan de Septuaginta, als een werkwoord en zij interpreteren het woord als 'goed gedrag' in het algemeen, en betrekken het niet zoals de Septuaginta op de juiste wijze van het offeren. Ten derde, de Septuaginta interpreteert het He-

breeuwse 'verhoging' (v. 7a) als 'offeren'. Symmachus interpreteert het met de woorden 'ik spreek je vrij.' Hij betreft de verhoging niet op het offer, evenmin op Kaïns aangezicht, maar op de zonde, de schuld die begaan is (vgl. v. 7b). De vertaler heeft het woord 'verhoging' gezien als een onvolledige weergave van de uitdrukking 'verhoging van de zonde' die op verscheidene plaatsen in het Oude Testament voorkomt (bijv. Gn 50,17; Ex 34,7; Num 14,18; Joz 24,19; Ps 25,18), en waar het het wegnemen van de zonde, dat wil zeggen 'vergeving van de zonde' betekent. Theodotion interpreteert het woord 'verhoging' met 'aanvaarding'. In deze opvatting wordt het woord 'aangezicht' toegevoegd. Dit wordt echter niet betrokken op het aangezicht van Kaïn dat verhoogd wordt, maar op dat van God. Als Kaïn zich op de juiste wijze gedraagt, verheft God zijn aangezicht, dat wil zeggen dan aanvaardt hij hem. Ten vierde, de Septuaginta leest de zin 'de zonde ligt aan de deur' (v. 7b) als een tekst die weliswaar dezelfde medeklinkers heeft als de massoretische tekst, maar afwijkt wat betreft de klinkers en de zinsindeling. De andere Griekse vertalingen laten een vrij letterlijke vertaling van de massoretische tekst zien. Ten vijfde, Symmachus verandert de mannelijke persoonlijke voornaamwoorden in Gn 4,7cd in vrouwelijke. Door te lezen '*haar* aandrang' en 'over *haar*' is duidelijk dat Symmachus deze woorden betreft op de zonde. Theodotion verandert deze grammaticale onregelmatigheid overigens niet. Tenslotte zien we dat Symmachus in v. 7c het woord 'begeerte, verlangen' weergeeft, dat we ook in de massoretische tekst tegenkomen, terwijl de vertaling van Theodotion ('terugkeer') hier berust op de andere teksttraditie, waarvan eveneens de de Septuaginta een weergave vormde.